

Каркоцький Іван Олексійович,

директор Запорізького науково-дослідного,
експертно-криміналістичного центру МВС України

ЕКСПЕРТНА ІНІЦІАТИВА ЯК СТРУКТУРНИЙ ЕЛЕМЕНТ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ОБ'ЄКТИВНОСТІ ТА ПОВНОТИ ДОСЛІДЖЕННЯ В СУДОВО-ЕКСПЕРТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Одним з основних завдань кримінального судочинства є швидке, повне та неупереджене розслідування злочинів, що покладається значною мірою на органи досудового розслідування. В той же час, виконання цього завдання неможливо без впровадження у діяльність правоохоронних органів сучасних науково-технічних засобів, нових методів виявлення та вилучення об'єктів, пов'язаних зі злочинном, сучасних методик експертних досліджень [1, с. 5].

Сьогодні у слідчій практиці є чимало випадків, коли особи, які обґрунтовано підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень, посилаючись на ст.63 Конституції України, відмовляються давати показання, що звичайно ускладнює процес збирання доказів.

За таких обставин великого значення набуває саме діяльність експерта, яка направлена на отримання максимальної інформації, що міститься в об'єктах дослідження.

Законодавець, з метою повного, всебічного та об'єктивного дослідження у кримінальному провадженні, у ч.3 ст. 69 КПК України наділив експерта досить широким колом прав, а саме:

- знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження;
- заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи;
- бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предметів та об'єктів дослідження;
- викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не були поставлені запитання;
- ставити запитання, що стосуються предмета та об'єктів дослідження, особам, які беруть участь у кримінальному провадженні;
- одержати винагороду за виконану роботу та відшкодування витрат, пов'язаних із проведенням експертизи і викликом для надання пояснень чи показань, у разі, якщо проведення експертизи не є службовим обов'язком особи, яка залучена як експерт;
- заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом;
- користуватися іншими правами, передбаченими Законом України «Про судову експертизу» [2].

Призначаючи експертизу, слідчий або слідчий суддя інколи не завжди знайомі з можливостями тієї чи іншої методики, що позначається на якості і кількості інформації, яка їх цікавить, призводить до невірного або неповного формулювання питань, що ставляться на вирішення експертові.

У зв'язку з цим, отримання максимуму інформації, що міститься в об'єктах експертного дослідження, стає можливим тільки при виході експерта за межі поставлених перед ним питань. Дана діяльність носить назву експертної ініціативи.

Загальноприйнятим визначенням експертної ініціативи, є визначення, дане Р.С. Белкіним: «експертна ініціатива – встановлення експертом на власний розсуд фактів і обставин, що не передбачені експертним завданням, але які мають значення для справи...» [3, с. 42].

Не зважаючи на те, що у кримінально-процесуальному законодавстві відсутнє поняття «експертна ініціатива», ряд наданих процесуальним законодавством експерту прав виступає в якості можливостей реалізації експертної ініціативи. До таких прав, на нашу думку, відноситься, в першу чергу, право експерту, якщо це в інтересах з'ясування обставин, які мають значення для кримінального провадження, виходити за межі отриманого доручення про проведення експертизи і викласти у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, з приводу яких йому не були поставлені запитання.

Як слушно зазначає В. М. Ревака, експерт має право вказати зі своєї ініціативи на ті обставини, про які йому не були поставлені питання, але при дотриманні таких вимог:

а) якщо ці обставини виявлені на підставі використання своїх спеціальних пізнань і не виходять за межі компетенції експерта;

б) якщо вони виявлені під час експертного дослідження і впливають з нього;

в) якщо вони мають значення для обставин, встановлених експертом під час свого дослідження і безпосередньо з ними пов'язані, тобто розкривають, доповнюють, уточнюють обставини, що складають предмет даної експертизи;

г) якщо через наявність об'єктивних причин експерт не зміг проконсультуватися з слідчим і судом із приводу необхідності включення даних відомостей про ці обставини до свого висновку [4, с. 145].

Крім цього, на нашу думку, до прав, здійснення яких дозволяє реалізувати експертну ініціативу, можна віднести право експерта заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи.

Вважаємо, що можливість експерта звертатися з клопотанням до особи, яка його залучила, чи суду, що доручив проведення експертизи щодо питань, які стосуються проведення судової експертизи, є невід'ємним правом експерта, оскільки воно забезпечує виконання експертом одного з найважливіших його обов'язків – проведення об'єктивного та повного дослідження.

Отже, право експертної ініціативи займає важливе місце при дослідженні норм кримінально-процесуального права. При цьому орган, який призначив експертизу, вправі прийняти до уваги, а може, і зовсім не врахувати висновок експерта в тій частині, де він проявив ініціативу.

Слід зазначити, що проявлення експертної ініціативи надає суду і іншим учасникам кримінального провадження можливість найбільш повно поглянути на об'єкт дослідження, попри те, що частіше за все експертна ініціатива характеризується як профілактичний захід, яким пропонує скористатися експерт.

Таким чином, прояв експертної ініціативи дозволяє забезпечити повноту проведених досліджень і отримувати максимум можливої інформації при розслідуванні конкретних кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Пиріг І.В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування: монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2015. 432 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13 квітня 2012 р. *Голос України*. 2012. № 90–91.
3. Белкин Р.С. Криминалистическая энциклопедия. М.: БЕК, 1997. 32 с.
4. Ревака В.М. Форми використання спеціальних пізнань в досудовому провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Х., 2006. 197 с.

Климчук Михайло Павлович,

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ТАКТИКА ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ОСОБИ В СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

Пред'явлення для впізнання є однією із значущих і невід'ємних слідчих (розшукових) дій, що проводяться в процесі розкриття і розслідування кримінальних правопорушень. Часто позитивний результат, досягнутий при пред'явленні для впізнання особи, є основним доказом її вини у вчиненому, який в подальшому лягає в основу підозри (обвинувачення) у кримінальному провадженні. Від правильності організації та проведення впізнання, зокрема суворого дотримання положень теорії криміналістичної ідентифікації і криміналістичної тактики слідчих (розшукових) дій, нерідко залежить, чи будуть визнані його результати допустимим доказом.